
ARCHIVNÍ A-Ž

Archivní A-Ž

Armádu nepotřebujeme

V létě 1955 proběhly v Ženevě poprvé od konce druhé světové války schůzky vrcholných delegací SSSR, USA, Francie a Velké Británie. Na podzim pak následovala setkání na úrovni ministrů zahraničních věcí. Na tato setkání reagovala československá společnost různými komentáři a některé z nich stále vyjadřovaly naději na změnu diktatury v demokracii, např. vojenskou neutralizací Československa a uspořádáním svobodných voleb pod patronací Organizace spojených národů. Státní bezpečnost se činila, aby „šeptandu“ občanů zdokumentovala.¹ Můžeme se tak kupříkladu dočíst, že kapitán československé armády z hlavního štábu Ministerstva obrany měl prohlásit, že by bylo ideální, pokud by ČSR byla neutrálním státem, protože pak bychom nemuseli mít armádu a mohlo by se více stavět. Jeden vlakvedoucí uvedl, že když člověk chce slyšet pravdu, je nejlepší poslechnout si Svobodnou Evropu, jenomže vysílání je špatně slyšet, protože „ti syčáci to stále ruší“. Učitel z Hradce Králové přišel s názorem, že svobodně se bude volit také v NDR a pak to tamní soudruzi budou moci zabalit, protože jich je jenom deset procent. Řezník z Karviné zase tvrdil zákazníkům, že od 1. ledna 1956 bude v Československu jako měna zaveden rubl.

[JV]

„Já bych chtěl sloužit!“

V roce 1953 vznikl útvar Veřejná bezpečnost na železnici (VB-Ž), jehož posláním, jak již z názvu vyplývá, bylo zajišťování pořádku na úseku železniční dopravy. Jeho činnost se však rozjížděla velmi pozvolna, zejména co se týče personálního naplnění. Hned s počátkem existence se do řad VB-Ž dostal jistý svérázný příslušník, říkejme mu třeba Vlastík, který zcela odpovídal požadavkům kladeným na členy Sboru národní bezpečnosti během tzv. zakladatelského období komunismu: tedy neposkvrněný kádrový profil, oddanost straně a až poté předpoklady pro práci v bezpečnostním sboru. Díky personálnímu spisu a nezařazeným personálním materiálům můžeme sledovat průběh jeho života v období služby u Ministerstva vnitra a – poněkud překvapivě – i dlouho poté.

Vlastík nastoupil k SNB v roce 1949, kdy byl zařazen k útvaru Jeřáb, a zpočátku se jevil jako celkem nadějný příslušník. V červenci roku 1951 z rodinných důvodů požá-

1 Ohlasy jsou součástí svazku *Historického fondu Státní bezpečnosti (H)*, arch. č. H-183 (tematika „Ženevská konference – 1955“).

dal o přemístění do Kroměříže, kde ovšem noví nadřízení měli na jeho pracovní výkon už po třech měsících diametrálně odlišné názory. Kancelářské práce prý vykonával úplně primitivním způsobem a podobně jeho vystupování na veřejnosti mělo být *bídně žalostné a naprosto nevojenské, nesoucí znaky primitivnosti*. Službu vykonával ledabyle a nezodpovědně a rovněž v kolektivu prý nebyl pro švejkovské vystupování oblíben. V podobném duchu se nesl i posudek z listopadu 1951, podle kterého budil *dojem blbečka*, a navíc jej údajně pro jeho nešikovnost již dvakrát přejelo auto. Posuzovatel zde vyjádřil názor, že měl být propuštěn již ze školy SNB, ale prý jej *soudruzi z ministerstva obhájili*. O rok později působil po dobu dvou měsíců na Okresním oddělení VB v Karlových Varech, kde rovněž příliš neosnil. Prý se *oddával naprostému osobnímu pohodlí a pro svoje vlastnosti byl kolektivem nenáviděn*. Zřejmě to platilo oboustranně, jelikož prý na svých služebních stanovíštích psal různá hesla na plot a zdi, kupříkladu *že příslušníci jsou nenažranci a noční hlídači jsou voli* apod.

Od 1. června 1953 byl zahájen výkon služby u nově zřizovaných útvarů VB-Ž včetně Železničního oddělení VB (ŽO-VB) v Přerově, kde toho dne nastoupil i Vlastík. Podle posudku z ledna 1954 se ale od svých dřívějších nedostatků příliš neprostitil. Nadto se u něj od března téhož roku začala projevovat nervová choroba, se kterou laboroval několik týdnů a která si vyžádala si i krátkou hospitalizaci. Do služby se vrátil zhruba v polovině roku 1954 s tolika omezeními, že pro výkon služby v pozici hlídkového příslušníka byl prakticky nepoužitelný. Náčelník ŽO-VB Přerov tak logicky žádal, aby jej revizní lékař znovu prohlédl, zejména co se duševního stavu týče, a buď jej uznal plně schopným služby, nebo nařídil pokračování léčby. V mezičase si však Vlastík písemně stěžoval ministru vnitra, že jeho nadřízení nerespektují úlevy nařízené lékařem. Tímto dopisem rozjel svou bohatou korespondenci s nejrůznějšími útvary a institucemi, která trvala více než deset let a přidělala vrásky nejednomu příslušníkovi či kádrovému pracovníkovi.

Již v červenci 1954 vyšlo najevo, že nepřichází v úvahu, aby Vlastík po vyléčení pokračoval coby příslušník Sboru, a následně byl ve zprávě brněnské Oblastní lékařské komise uznán trvale neschopným služby. Dotyčný si však vzal do hlavy, že má být propuštěn nikoliv ze zdravotních důvodů, nýbrž proto, že si stěžoval ministrovi vnitra. To mělo za následek další stížnosti adresované různým útvarům. Po jedné z nich napsal náčelník ŽO-VB Přerov na výzvu nadřízeného útvaru zprávu o Vlastíkově služební činnosti a chování, která posunula obraz o jeho osobnosti do poněkud nových dimenzí. Stojí zde, že pracovníci oddělení vynaložili značné úsilí, aby jmenovanému pomohli pozvednout jeho pracovní výkon, a současně s ním bylo provedeno několik služebních a stranických pohovorů. On však v reakci zasílal stížnosti na nadřízené složky s tím, že je poškozován. Hlavní výkon služby prý viděl v udělování peněžitých pokut, v čemž předčil všechny své kolegy z oddělení, aniž by však sledoval jejich *výchovný účel*. Jeho povaha prý měla *dosti závažné duševní a charakterové nedostatky*. K tomu hodnotitel jako příklad uvedl, že *za pohotovosti spal na útvaru v době zimních měsíců a pro svoji pohodlnost použil ke své tělesné potřebě kamen jako záchodu*, aniž by uvažoval o tom, že

tím *znechutí prostředí ostatním příslušníkům*. Dále se zmínil o erárním kožichu, jehož používali příslušníci při službě v zimních měsících a jež jmenovaný údajně *při konání tělesné potřeby pokálel a takto znečištěným kožichem vykonával službu dále ku posměchu zaměstnanců ČSD i cestujících*. Výtky prý buď nebral vážně, nebo jejich význam nechápal, z čehož jej usvědčoval *nepřítomný a zčásti ironický úsměv*.

Vlastík měl být přes svůj korespondenční apetit propuštěn z řad SNB k poslednímu listopadovému dni roku 1954. Krátce předtím si jej kádroví pracovníci pozvali na pohovor, kde mu znovu vysvětlili, proč bude ze služeb vnitra uvolněn, avšak jmenovaný se to prý nesnažil pochopit a jeho jedinou odpovědí bylo *já bych chtěl sloužit*. Při pohovoru prý chvílemi *budil dojem nenormálního člověka, díval se nepřítomně a stále se usmíval*.

Po propuštění následovalo z jeho strany množství žádostí o znovupřijetí k MV. V dopisech se to hemžilo obraty, že by chtěl *bojovat proti záškodníkům míru*, popř. *odhalovat škůdce našeho socialistického zřízení*, a také že služba mu *přirostla velmi k srdci*. Většinou také neopomněl zmínit, že jeho bratr byl během války popraven za činnost v ilegální KSČ. Zašel tak daleko, že vyhrožoval i sebevraždou, jelikož bez služby ve Sboru pro něj život *nemá ceny*.

Žádosti pravidelně zasílal ŽO-VB Přerov, Oblastnímu železničnímu odboru VB (OŽO-VB) v Olomouci, ministrovi vnitra, Kanceláři prezidenta republiky či na ÚV KSČ. Každý z těchto adresátů se jeho podáními pochopitelně musel zabývat, čímž docházelo ke stále novým přezkumům oprávněnosti propuštění. Hlavně v reakcích jeho posledního působiště, ŽO-VB Přerov, se zrcadlí zoufalství dotčených příslušníků, kterým pravděpodobně vstávaly hrůzou vlasy na hlavě při každém novém dopisu. Už zpočátku roku 1955 apeloval tamní náčelník, aby byly podniknuty takové kroky, které celou záležitost ukončí, jinak bude nadále zatěžovat jejich oddělení, případně vyšší složky. Správa kádrů MV v letech 1959 a 1963 zaslala dotčeným adresátům rozsáhlé zprávy, kde konstatovala, kolik žádostí a komu všemu již jmenovaný zaslal, že jde o chronického stěžovatele a člověka s podprůměrnou inteligencí.

Poslední dochovaný dopis, adresovaný Ministerstvu vnitra, zaslal tento neúnavný psavec v listopadu roku 1964. Zůstává otázkou, zda poté svých snah již zanechal, nebo jestli další žádosti už končily rovnou v koši.

[RaK]

Mrtvola, či opilec?

Byl večer 6. září 1986. Josef Laurenčík se společně se svými příbuznými vracel svým vozem zn. Škoda 105L od své sestřenice ze Sobotky. Jeli domů do Bytče (okr. Žilina) a cestou projížděli přes Koclířov (okr. Svitavy). Bylo 22:00 a v této vesnici si chtěli u bývalého hostince na chvíli odpočinout před dlouhou cestou, která je ještě čekala. Když Josef Laurenčík zpomaloval, uviděl ve světle reflektorů ležící postavu. Tato osoba ležela u autobusové zastávky a zprvu si mysleli, že jde o opilce.

Když vystoupili z vozu, rozhodli se na dotyčného podívat. Jednalo se o muže, který ležel na břiše a nehybal se. Když k němu přistoupili ještě blíže, všimli si, že dotyčnému trčí ze zad topůrko. Dle Jaroslava Matějova, jednoho z příbuzných, se mělo jednat o malou sekerku, kterou měl dotyčný muž zatnutou asi dva centimetry hluboko v zádech.

Okamžitě se polekali, nastoupili zpět do vozidla a rozhodli se tuto skutečnost oznámit Veřejné bezpečnosti v Moravské Třebové. Po oznámení se společně s příslušníky VB vrátili zpět, ale k jejich překvapení bylo tělo muže pryč. Na místě nebyly nalezeny žádné stopy krve, zápasu či smýkání. Jediné, co příslušníci našli, byl ohryzek od jablka.

Při použití služebního psa Lorda byla zjištěna pachová stopa. Ta příslušníky zavedla k Marii Kubové, která uvedla, že ve 22:15 vystupovala na zastávce, avšak žádné tělo tam již neleželo a nikoho ani neviděla. VB prověřovala možné svědky, zaměstnance hostince okolní nemocnice a ambulance, avšak bezvysledně. Na základě tohoto vyšetřování pak byl případ odložen, protože se nepodařilo prokázat skutkovou podstatu trestného činu.

[JK]

Nenechavý otec – důvod pro synovo nepřijetí do služeb Ministerstva vnitra

Z nezařazených personálních materiálů uložených v Archivu bezpečnostních složek, pracoviště Kanice, jsme vybrali případ, kdy kádrově „čistý“, leč nenechavý rodič „popil“ svému synovi přijetí ke Sboru národní bezpečnosti (SNB). O co v této poněkud tragikomické historii vlastně šlo? Dne 30. července 1964 přišel na Ministerstvo vnitra do Prahy anonymní dopis, který začínal slovy: *Do služeb ministerstva vnitra asi k SNB si zažádal Milan [M.] z [J.], okres Jindřichův Hradec, nyní na vojně u Hradní stráže. Pokračování znělo opravdu zajímavě: Věc dobře prošetřete, zdali nebude takovej zloděj jako jeho táta. Ten ukradne, na co přijde. Sousedům ve vsi husy, kachny, drůbež a u JZD na co přijde. V družstvu nedělá, ale bere, co se dá. Skrz krádeže dřeva ho soudili kolikrát na národním výboru. Silnicím ukrad řemeny z lomu a olej z drtiče kamene. [...] V [D.] v hostinci u Vorlů letos častoval kumpány, pak smazal čárky na tácku za outratu a hostinské ho vykázal a víc mu tam nesmí. Občanům ve vsi krahl v noci ovoce, zelí, cibuli, co se dalo. [...] V zájmu pořádku věc dobře prošetřete a nedejte se zmást, že je u strany, to je, aby skovával ty jeho darebačiny. Nehažte tento dopis do koše, je pravdivý.* Na listu papíru s tímto textem učinil poznámku major František Voldřich, zástupce náčelníka Správy kádrů MV; adresoval ji náčelníkovi I. odboru Správy kádrů MV majoru Ladislavu Šiškovi: *Ověř si, zda si Milan M. žádá k MV. Jestliže ano, je třeba ověřit pravdivost pisatele a posoudit, zda je únosné přijetí do služeb MV.*

Major Šiška nelenil a 3. srpna 1964 se obrátil na kádrové oddělení V. správy MV (Správa ochrany stranických a ústavních činitelů) s žádostí o prošetření údajů uvedených v anonymním dopise. Tak vznikla 26. srpna 1964 zpráva podepsaná kapitánem Josefem Janouškem, referentem samostatného agenturně operativního oddělení

V. správy MV, a poručíkem Václavem Táboříkem, referentem oddělení kádrů V. správy MV. Výslovně se v ní uvádí: *Milan [M.], narozen [...], trvale bytem [...], okres Jindřichův Hradec, který v současné době vykonává vojenskou základní službu u Vnitřní stráže – Hrad, žádá si o přijetí do služeb V. správy MV. Rada MNV [Místní národní výbor] v [J.] zaslala na jmenovaného i jeho rodiče posudek, ve kterém jej závěrem do služeb MV doporučuje. Na základě dopisu neznámého pisatele, který oznamuje, že otec žadatele Jaroslav [M.] se dopouští v místě bydliště různých krádeží, bylo provedeno prošetření. Jihočeské dřevařské závody v [S.], kde jmenovaný pracuje jako dělník, hodnotí jeho činnost a pracovní morálku velmi kladně. Od roku 1961 je organizován v KSČ, kde nyní zastává funkci vedoucího stranické skupiny. Je vedoucím BSP [brigáda socialistické práce] a v tomto období je vyhodnocen jako nejlepší pracovník závodu. Po stránce osobní a charakterové nejsou proti němu výhrady, s pracovním kolektivem se snáší dobře. O [M.] je známo, že si rád vydělá, nehledí na čas, a je-li třeba, zůstane pracovat i mimo směnu. Žádné poznatky záporného charakteru nebyly k jmenovanému v uvedeném závodě zjištěny. Čtenář těchto řádků se jistě podiví: takový člověk, že by v první polovině šedesátých let dvacátého století nebyl dobrou zárukou pro vstup svého syna k SNB? Zpráva důstojníků Janouška a Tábořika však ještě nekončí, v její druhé části nalezneme toto: V místě bydliště se jmenovaný politického ani veřejného života nezúčastňuje. Je o něm známo, že si rád občas přivlastní drobné věci z polí neb zahrad, byl také dopaden při trhání cizích jablek, odcizení dříví z lesa a řešen MNV v komisi pro ochranu veřejného pořádku. Tyto přestupky čas od času provádí. S místními funkcionáři JZD nežije v dobré shodě hlavně také proto, že se ze závodu, kam původně chodil pracovat jako brigádník přes zimu, do JZD více nevrátil (před vstupem do JZD byl kovorolníkem). Dále v textu stojí: Šetřením OO [Obvodního oddělení] VB Kardašova Řečice a posudkem MNV jsou ve své podstatě tyto skutečnosti také uvedeny. Lustrace a výpis z rejstříku trestů na jmenovaného je bez závad. Dle zjištěných poznatků lze soudit, že oznámení neznámého pisatele je ve své podstatě pravdivé, i když ne v celém rozsahu, pokud se týká trestního a soudního řízení, které není potvrzeno. Žadatel o přijetí do služeb MV Milan [M.] a ostatní blízcí příbuzní, kromě otce, jsou kladně hodnoceni a požívají dobré pověsti. Komise pro přijímání příslušníků na V. správě MV posoudí, zda přijetí Milana [M.] nebude v rozporu se zájmy ministerstva vnitra.*

Vypracovanou zprávu pak 1. září 1964 poslal major Antonín Kocourek, náčelník oddělení kádrů V. správy MV, majoru Ladislavu Šiškoví. Ten celou záležitost uzavřel následujícím přípisem: *Stížnost oprávněná. Podle sdělení s. Kocourka, náčelníka kádrové skupiny, bude předloženo v příštím týdnu do komise s návrhem nepřijímat [Milana M.] do služeb MV.*

A tak se i stalo, neboť žádné personální materiály, které by se týkaly této osoby, nejsou v Archivu bezpečnostních složek uloženy. Lze tedy konstatovat, že cizí majetek bez dovození přemísťující, i když politicky spolehlivý tatík překazil svému synovi kariéru v resortu Ministerstva vnitra...

Neobvyklé stávky v letech 1946–1947

Tři příběhy, tři stávky, tři různé osudy se společným jmenovatelem.

„Já jsem horník, kdo je víc.“ To si pravděpodobně řekli horníci, kteří byli svázení nákladními vozy UNRRA z blízkého okolí do dolu Barbora, dolu Hohenegger v Karviné a dolu Klementa Gottwalda v Horní Suché a závodě Důl Suchá v Dolní Suché. Po několika upozorněních na nevyhovující přepravu, které započaly již od srpna 1945, horníci zaveleli ke stávce, a to dne 22. července 1946, stávka pokračovala až do druhého dne. Celkově bylo po dobu dvou dnů neodpracováno přibližně 167 směn, čímž vznikla ztráta asi 500 tun uhlí. To donutilo vedení dolu k činu a již odpoledne 23. července 1946 zajistilo na druhý den dva autobusy a okamžitě o tom informovalo stávkující horníky. Účinek byl okamžitý, již na druhý den dorazili do zaměstnání všichni pracovníci.

Další dva případy mají opět jednu společnou věc, a to znárodnění.

Dne 11. července 1946 v ranních hodinách zahájilo 137 zaměstnanců továrny Standard, jihomoravské továrny na obuv ve Veselí nad Moravou, protestní stávku proti zrušení národní správy. V ten den měla být jmenovaná firma navracena původnímu majiteli Adolfu Reischfeldovi. Ten byl v době války uvězněn a po osvobození se vrátil do Veselí nad Moravou. Zaměstnanci plánovali, že stávka potrvá až do té doby, dokud nebude podnik prohlášen s definitivní platností za státní podnik. V odpoledních hodinách byla však stávka ukončena, a to po dohodě obou zneprátených stran.

Úplně jiným případem byla stávka zaměstnanců trebovické firmy Embo, vlastněné Emilem Bojdou, která zaměstnávala celkem 96 zaměstnanců. Dne 7. března 1947 byla na podnik zavedena výměrem Zemského národního výboru, expoziturou Ostrava, národní správa a následující den se pokusil národní správce Alois Mojžíšek převzít podnik. To se mu nepodařilo kvůli pasivnímu odporu majitele, závodní rady a všech zaměstnanců. Národní správce se však nevzdal a za pomoci i příslušníků SNB se několikrát pokusil převzít továrnu do svých rukou, vždy však neúspěšně. Zaměstnanci se jednomyslně rozhodli vejít do stávky na podporu svého zaměstnavatele. Stávka započala 21. března 1947 a již 22. března se vydalo asi 60 zaměstnanců, vedených národní radou, stěžovat si na Zemský národní výbor v Ostravě. Stávka byla odvolána dne 31. března 1947 po vydání výnosu ZNV, exp. Ostrava, kdy byla národní správa až do vyřízení případu ministerstvem odvolána.²

[OF]

Neobvykle vysoký trest si z úst předsedy senátu Krajského soudu v Hradci Králové vyslechlo šest mužů: Josef Novotný, Zdeněk Rosa, Adolf Novotný, Václav Poláček, František Matějů a Ladislav Červený. Všichni od soudu obdrželi tresty odnětí

2 Archiválie vztahující se k výše popsaným událostem je uložena v těchto archivních souborech: ABS, f. Hlavní velitelství SNB Praha A 17, inv. j. 248 – Stávky.

svobody ve výši od deseti do dvaceti let včetně trestů, jako byla ztráta práv občanských a propadnutí veškerého jmění. Až do této části se může zdát, že jde o tresty veskrze podobné všem ostatním vyneseným v průběhu padesátých let. Zarážející v tomto případě ovšem není pouze výše trestů, ale i rok jejich vynesení. Jak napovídá už první věta, rozsudek vynesl Krajský soud, a nikoli Státní soud, což svědčí o jeho vynesení až po reorganizaci justice v roce 1953. Rozsudek však nepochází ani z roku 1954, ani z roku 1955. Vynesen byl až 22. července 1961, tedy celých sedm let poté, co byla oficiálně ukončena akce „Kulak“, stojící za násilnou kolektivizací zemědělství v Československu. I přesto však vynesený rozsudek obsahově (a dokonce i jazykově) odpovídá rozsudkům nad „kulaky“ a „zrádci“, a to zejména kvůli citování § 78 trestního zákona (zák. č. 1/1957 Sb.), který obviněné usvědčoval z velezrady, a § 85 tr. z., hovořícího o sabotáži. Co si však můžeme představit pod „velezradou“ a „sabotáží“?



Zmínění muži se v padesátých letech odmítli angažovat v JZD Křinice. V obci na Náchodsku, kde získali po skončení druhé světové války pozemky, si proto v dolní části obce založili vlastní JZD. Existence tohoto nezávislého jednotného zemědělského družstva, existujícího pod názvem JZD Křinice II, však měla pouze krátkého trvání a jeho zánik je spojen se zatčením jeho zakladatelů. Oficiálně totiž dle dohlížejících orgánů, zejména podle zprávy Kontrolního odboru ONV v Náchodě, hospodařilo JZD II s nízkou produktivitou, zacházelo nevhodně se zvířaty, kvůli čemuž docházelo k jejich úhynu, a zejména neplnilo nařízené státní kvóty pro dodávky naturálií. Nad tato zjištění pak měli být zemědělci se všemi uvedenými nedostatky seznámeni, ale měli se jich dopouštět záměrně, aby tak poškodili národní ekonomiku. Ani tato zjištění ovšem žalobcům nestačila, a proto se vedle obvinění ze sabotáže objevila i obvinění z velezrady.

Zemědělci hospodařící v JZD II se totiž dle zjištění Státní bezpečnosti měli v roce 1956 vyjadřovat negativně k potlačení povstání v Maďarsku a sami měli údajně v plánu zahájit podobné povstání i v Československu. Za tímto účelem měli shromáždit nemalé množství zbraní, které ukryli v polích nedaleko obce. V návaznosti na tato „zjištění“ se zrodilo i další obvinění, tedy obvinění ze zmíněné vlastizrady, přičemž k jeho podložení nechyběly ani důkazy v podobě fotografií samotného úkrytu a v něm urovnaných zbraní, nábojů a nepostradatelné vojenské přilby.

O „závažnosti“ celého případu vypovídá fakt, že odvolání odsouzených po vynešení rozsudku v roce 1961 byla okamžitě zamítnuta a řada z nich zůstala i po dobu výkonu trestu pod dohledem Státní bezpečnosti prostřednictvím informátorů a spolupracovníků. Dokonce i když v roce 1965, pouhé tři roky před „pražským jarem“, podal Josef Novotný (odsouzený k nejvyššímu trestu dvaceti let odnětí svobody) žádost o obnovu řízení, byla tato žádost Krajským soudem v Hradci Králové zamítnuta, stejně jako jeho následná stížnost směřovaná k Nejvyššímu soudu v Praze o rok později.³

[RadK]

Občanka ztracená na železné oponě

V březnu 1968 byly hlídkou Pohraniční stráže zjištěny stopy v orném pásu železné opony bezprostředně za pohraničním městem České Velenice.⁴ Na místo zamířila pátrací skupina, která potvrdila narušení státní hranice neznámou osobou ve směru z ČSSR do Rakouska. Při průzkumu místa se našly jen pistolový zapalovač a korunná mince. Zpráva je doplněna dalším šetřením, podle něhož přibližně ve stejné době našel zdejší zaměstnanec ČSD při vypalování trávy občanský průkaz jistého pana

3 Informace vychází z materiálů ABS, konkrétně ze sb. Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy (V-HK), vyšetřovací spis č. V-1441 HK, a to včetně fotografie.

4 K popisovanému případu se ve sbírce *Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy (V)* dochoval věcný spis arch. č. V-1673 CB.

Jandy z Prahy. Průkaz odevzdal na Obvodní oddělení Veřejné bezpečnosti v Suchdolu nad Lužnicí. Pátráním se nejdříve ukázalo, že žádný občan stejného jména a příjmení nebyl v okolí zaměstnán. Zdejší VB pak na základě dožádání zjišťovala, zda se pan Janda nachází v místě svého pražského bydliště. Prověření bylo úspěšné, pan Janda byl nalezen s poznámkou, že již čtyřikrát ztratil občanský průkaz. Neznámý člověk naopak úspěšně překonal zátarasu a vyšetřování muselo být zastaveno.

[JV]

Personální čistky probíhající v bývalém Československu bezprostředně po státním převratu v únoru 1948, tzv. vyakčňování, které v různých institucích (zejména v politických stranách a společenských organizacích, národních výborech, ústředních i nižších úřadech, podnicích, školách a profesních sdruženích) prováděly akční výbory Národní fronty, se – jak známo – nevyhnuly ani Sboru národní bezpečnosti.

K problematice „vyakčňování“ příslušníků SNB se v Archivu bezpečnostních složek nachází řada pramenů cca z let 1948–1952. Nejdůležitější z nich jsou uloženy jednak ve *Studijním ústavu ministerstva vnitra*, konkrétně ve fondech *Bezpečnostní spisy po roce 1945* (304), *Velitelství Státní bezpečnosti Praha* (310), *Ústředna Státní bezpečnosti Praha* (305) a *Odbor politického zpravodajství* (2M), jednak v následujících archivních souborech: *Zemské velitelství SNB Praha* (A 14), *Zemské velitelství SNB Brno* (A 15), *Hlavní správa Veřejné bezpečnosti – vnitřní odbor* (H 1–4), *Sekretariát Federálního ministerstva vnitra, I. díl* (A 2/1), *Bezpečnostní složky ministerstva vnitra* (A 12), *Kádrová správa Federálního ministerstva vnitra* (přírůstek č. 1789).

K dispozici jsou například zápisy z porad bezpečnostní komise (komise pro bezpečnost) ÚV KSČ v roce 1948,⁵ předpisy Ministerstva vnitra (směrnice a různé pokyny), které proces kádrových čístek upravovaly, seznamy a statistiky „vyakčněných“ a propuštěných příslušníků, index penzionovaných, rejstříky zatčených, materiály k jednotlivým případům a také situační zprávy o únorových událostech.

V některých fondech územních útvarů Státní bezpečnosti (a SNB) se značkou B jsou uloženy seznamy „vyakčněných“ příslušníků SNB nebo souhrnné přehledy o osobách z daného regionu postižených únorovou „očistou“, kterými procházejí i příslušníci SNB. Jde o tyto fondy: *Správa SNB hl. města Prahy a Středočeského kraje*, *Správa StB Praha* (B 1), *Krajská správa SNB*, *Správa StB České Budějovice* (B 2), *Oblastní velitelství SNB Karlovy Vary* (B 3_3-1/II), *Krajská správa SNB*, *Správa StB Ústí nad Labem* (B 4) a *Okresní oddělení ministerstva vnitra Turnov* (B 5_8-2). Celkový seznam „vyakčněných“ osob z Brna, ve kterém lze objevit příslušníky SNB, obsahuje

5 V záznamu o poradě konané 2. března 1948 se uvádí: *V SNB bude provedena čistka, vyloučeno bude cca 10 % (asi 3 500 osob)*. ABS, f. Velitelství Státní bezpečnosti Praha (310), dále jen f. 310, sign. 310-22-4 (zápisy BK ÚV KSČ z r. 1948 k různým bezpečnostním problematikám) a f. Sekretariát Federálního ministerstva vnitra, I. díl (A 2/1), inv. j. 10 – vyhodnocení z jednání komise pro bezpečnost při ÚV KSČ 1948–1950: zápisy z porad 1947–1950.

Historický fond (H). Relevantní písemnosti by se mohly vyskytovat rovněž ve fondech územních útvarů SNB a Veřejné bezpečnosti.

Co se týče předpisů, sehrál zásadní roli výnos Ministerstva vnitra č. B-7573/92-2/3-48-III/2 z 2. března 1948, kterým byly vydány směrnice „k provedení a usměrnění prozatímních opatření v rámci očisty Sboru národní bezpečnosti“⁶. Předpis ukládal, aby byli dotčení příslušníci neprodleně odesláni na dovolenou s čekatelným, přičemž mělo být postupováno podle ustanovení § 35 zákona č. 153/1923 Sb., kterým se upravují některé služební poměry četnictva a některé četnické požitky, zejména odpočivné a zaopatřovací. Vymezoval také okruh osob, kterých se měla „očista“ především týkat.⁷ Návrhy na uvedené kádrové opatření proti příslušníkům SNB působícím v rámci oblastních a okresních útvarů SNB a jim podřízených součástí mohly podávat místně příslušné okresní akční výbory Národní fronty. Příslušníkům zařazeným u zemských velitelství SNB, centrálních útvarů SNB a součástí Ministerstva vnitra mohly dovolenou s čekatelným navrhopvat přímo tyto útvary. S konečnou platností mělo ale o všech návrzích rozhodovat Ministerstvo vnitra, resp. jeho komise složená z hlavního velitele SNB, osobního referenta oddělení III/2 Ministerstva vnitra⁸, zástupců akčního výboru Ministerstva vnitra⁹ a zástupců Ústřední rady odborů. Podle povahy věci mohl být přibrán také přednosta té které ústředny, např. ústředny Státní bezpečnosti.

K definitivnímu odstranění „nespolehlivých“ osob ze SNB docházelo dle zákona č. 213/1948 Sb. ze dne 21. července 1948, o úpravě některých poměrů na ochranu veřejných zájmů, a to buď rozvázáním služebního poměru (propuštěním), nebo pře-

6 Doslovný název výnosu zněl *Prozatímní opatření o služebním poměru zaměstnanců SNB odstraněných v rámci očisty z veřejné služby. Prozatímní směrnice*. ABS, f. Bezpečnostní spisy po roce 1945 (304), dále jen f. 304, sign. 304-43-10 (různé výnosy MV srovnané podle č. j. B 7313, 7505, 7573, 7772, 7843) a f. Zemské velitelství SNB Praha (A 14), dále jen f. A 14, inv. j. 618 – očištná akce – propuštění příslušníků SNB.

7 A to takto: „1) osoby, které byly potrestány podle dekretu prezidenta republiky č. 105/1945 Sb. nebo podle dekretu prezidenta republiky č. 138/1945 Sb. nebo předpisů obdobných; 2) osoby, u nichž řízení podle citovaných dekretů neskončilo sice potrestáním, avšak podle povahy obvinění a spisového materiálu nelze jim přiznat vyšší míru spolehlivosti, která se vyžaduje od člena SNB v lidově demokratické republice; 3) osoby, které byly nebo budou pro své jednání nebo činy postaveny před kárný výbor, lze-li podle povahy věci počítati s jejich potrestáním; 4) osoby, které neprojevily dostatek důvěry v lidově demokratické zřízení ČSR nebo o nichž se dá předpokládati, že ani v budoucnu nezaujmu k novému státnímu zřízení kladný postoj.“

8 U tohoto oddělení (III/2) byl zřízen mimo jiné osobní referát, který měl na starosti osobní (personální) záležitosti Sboru národní bezpečnosti jako celku. Tato agenda k 31. březnu 1948 přešla na oddělení III/10 Ministerstva vnitra. Zmíněný referát a oddělení III/10 lze považovat za předchůdce kádrové správy Ministerstva vnitra. ABS, f. 310, sign. 310-2-1 (organizace MV a změny, ke kterým došlo za období let 1945–1949).

9 Na rozdíl od samotného Ministerstva vnitra nemohly v rámci SNB akční výbory působit. Výnosem Ministerstva vnitra č. j. 195 dův./48-III-2 z 28. února 1948 bylo v této bezpečnostní složce jejich tvoření zakázáno. ABS, f. A 14, inv. j. 960 – tvoření akčních výborů v SNB – zákaz.

ložením do trvalé výslužby, tj. penzionováním. K zákonu č. 213/1948 Sb. vydalo Ministerstvo vnitra dva prováděcí předpisy: nejprve 13. srpna 1948 výnos č. B-7573/13-13/8-48-III/10¹⁰ a poté ještě vysvětlivky k tomuto zákonu, vydané v příloze výnosu č. B-3233/3-1/9-1948-IV/1 z 3. září 1948.¹¹

Dekrety o zmíněných kádrových opatřeních bývají součástí personálních spisů příslušníků SNB. Některé z nich ale najdeme i ve fondu *Zemské velitelství SNB Praha* (A 14), hlavně dekrety o udělení dovolené s čekatelným.¹²

[PP]

Při Gottwaldově projevu spal a hymny bojkotoval

Koncem května 1948 byl na stanici SNB v krušnohorském Perninku sepsán zápis o nevhodném chování zaměstnance České továrny na oděvy a prádlo v blízkém Nejdku.¹³ Pracovníci podniku si 28. května 1948 na základě výzvy svého vedoucího pana Veverky šli poslechnout projev předsedy vlády Klementa Gottwalda určený všemu pracujícím lidu. Mezi posluchači byl i pan Svatoň, kterému zřejmě projev přišel nudný, a tak si v sále lehl na pracovní stůl a – jak je uvedeno v zápise – počal spát. Když Gottwaldova řeč končila, vzbudil jej všímavý pan Veverka. Záhy měli zaměstnanci povstat při vysílání československé a sovětské státní hymny. Pan Svatoň však měl prohlásit, že když jsou hymny vysílány reproduktory, není třeba vstávat. I když prý všichni pracovníci opravdu stáli v pozoru, pan Svatoň seděl na stole. Tím měl způsobit pohoršení a snížit vážnost obou hymen. Ve vypjaté době nezůstalo jen u důtky závodní rady, nýbrž následovalo i trestní oznámení pro porušení obecného míru.

[JV]

Psychotronika v Československé lidové armádě (ČSLA)

Jasnovidnost, telepatie či psychokineze jsou fenomény, kterými se zabývá psychotronika.¹⁴ Pro mnohé jsou tyto záležitosti mýty a výmysly. Tím si však rozhodně nebyl jist tehdejší ministr národní obrany generálplukovník Milán Václavík.

10 ABS, f. 304, sign. 304-96-6 (směrnice nařízení MV pojednávající o prozatímním opatření o služebním poměru zaměstnanců odstraněných v rámci očisty z veřejné služby z roku 1948 – začlenění do práce. Opatření o služebním poměru zaměstnanců SNB odstraněných v rámci očisty z veřejné služby).

11 Tamtéž, sign. 304-43-10.

12 ABS, f. A 14, inv. j. 618.

13 Zpráva se dochovala jako „výpis z archivního čísla 6870 Karlovy Vary“ v rámci svazku sbírky Svazky kontrarozvědného rozpracování (KR), arch. č. KR-55279 MV.

14 Více k tématu: Česká psychotronika [online, 23. 9. 2019]. Dostupné z: <http://ceska.psychotronika.cz>; Artalak [online, 23. 9. 2019]. Dostupné z: <https://artalak.cz/2018/06/25/telepatologie-a-parapsychogeografie>; KAFKA, Břetislav. *Nové základy experimentální psychologie*. Praha: Road, 1991.

Studená válka vyžadovala mít informační náskok před nepřítelem. Především informace o zbraních nepřítele měly cenu zlata. Prioritou tak bylo prověřit všechny dostupné prostředky a posoudit možnosti, které by vedly ke zjištění těchto údajů. Psychotronika se v tomto světle jevila jako vhodný prostředek, protože měla být údajně schopna pomocí senzibilních osob zjišťovat lokaci podzemních min či letadel.

Proto dne 6. září 1985 uložil ministr národní obrany (MNO) Václavík náčelníku generálního štábu (NGŠ) generálplukovníkovi Miroslavu Blahníkovi úkol zabezpečit získání poznatků o oblasti psychotroniky, zejména o možnostech jejího využití v ČSLA. O důležitosti daného úkolu svědčil fakt, že vojenská zpravodajská správa spolupracovala mimo jiné s Československou akademií věd a Slovenskou akademií věd a požádala o spolupráci zpravodajské správy GŠ SSSR (HZS SSSR) a GŠ NDR (ZS NDR).¹⁵

Dne 24. října 1985 byla náčelníkovi Generálního štábu postoupena informační zpráva, ve které náčelník zpravodajské správy (NZS) generálporučík Brož informoval o rozvoji psychotroniky v ČSLA. Ve zprávě NZS mimo jiné navrhl trvale sledovat využívání psychotroniky pro vojenské účely prostřednictvím Zpravodajské správy Generálního štábu a zřídit vědecko-výzkumné pracoviště v ČSLA. Před konečným rozhodnutím o zřízení pracoviště bylo navrženo prokonzultovat tuto otázku s příslušnými orgány Sovětské armády.

Dne 31. října 1985 byla genpor. Brožem schválena informační zpráva pro MNO ČSSR, zmiňující např. poznatky ZS GŠ o vědeckém výzkumu psychotroniky v některých kapitalistických zemích (USA, NSR a Francie) či o pravděpodobném zapojení senzibilních osob do vojenské problematiky, především v hledání osob a různé munice. Brožova zpráva dále hovořila o údajném zkoumání USA zaměřeném na lidské biopole a snaze amerických odborníků vyvinout technické prostředky, které by nahradily senzibilní osoby.¹⁶

[JG]

Spory o zabavený vůz hokejového reprezentanta Václava Roziňáka

Československý hokejový reprezentant Václav Roziňák byl roku 1950 spolu se svými spoluhráči z národního týmu a s nájemcem pražské hospůdky U Herclíků souzen ve vykonstruovaném procesu.¹⁷ Byl odsouzen k desetiletému trestu odnětí svobody a k peněžitému trestu deset tisíc korun československých za trestné činy velezrady, pobuřování proti republice a hanobení některých ústavních činitelů. Na jaře 1950, přibližně týden po zatčení hokejistů, zabavili příslušníci Krajského velitelství Stát-

15 ABS, f. ZS/GŠ – neoperativní část vzniklá z činnosti ZS GŠ v letech 1951–1989, č. j. 047380.

16 Tamtéž, č. j. 045083

17 K procesu s československými hokejisty blíže viz sbírka Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy (V), arch. č. V-2654 MV.

ní bezpečnosti v Praze Václavu Roziňákovi osobní vůz Škoda Tudor a odvezli si jej do „podnikového“ autoparku. To zjevně neušlo pozornosti Obvodního národního výboru pro Prahu 15, kde Václav Roziňák před zatčením bydlel. Rada výboru se na schůzi usnesla, aby byla na vůz zavedena národní správa, a to dle prezidentského dekretu z roku 1945. Motivací usnesení bylo, aby národní správa nad Tudorem nepřipadla Krajskému velitelství StB. V měsíci říjnu, když tehdejší Státní soud vynášel rozsudky, zaslal Státní bezpečnosti dopis muž, který měl v garáži Václava Roziňáka v úschově svůj motocykl spolu s dvacetilitrovým kanystrem benzínu. Benzin, jak uváděl, příslušníci StB „omylem“ vlili do nádrže Tudoru, s nímž pak odjeli. Dopis odeslal přibližně půl roku poté, co se neúspěšně domáhal navrácení pohonné hmoty na pracovišti stále služby SNB v pražské Bartolomějské ulici, i když mu zde byla přislíbena brzká náprava křivdy.

[JV]

„Útoky“ na prezidenta republiky Zápotockého

Podle záznamů bývalé Státní bezpečnosti mělo v souvislosti s cestami Antonína Zápotockého po východních Čechách v roce 1949 dojít ke dvěma pokusům o „atentát“ na jeho osobu.

První z nich se odehrál 10. ledna 1949 v Náchodě. V ranních hodinách byly v ulicích a některých závodech nalezeny puškové náboje zabalené do bílého papíru s nápisem „ZÁPOTOCKÉMU“. V důsledku přijatých opatření byla větší část nábojnic ještě před příjezdem Antonína Zápotockého posbírána. Obyvatelstvo údajně nic nezaznamenalo, mimo jiné proto, že projektily ležely ve sněhu a díky barvě papíru s ním splývaly. Návštěva tak mohla proběhnout podle plánovaného harmonogramu. Pachatel akce nebyl zjištěn.

Druhý pokus, resp. jeho příprava, se měl odehrát přibližně takto: Čtyři muži, konkrétně Jaroslav Král, Stanislav Starý, Josef Militký a Stanislav Maděra, se ve Spolkové republice Německo dohodli, že se chtějí podívat zpět do Československa. V červnu 1949 se vydali na cestu a s drobnými obtížemi se dostali na naše území. Jejich cílem byla oblast Nové Paky, kde měli kontakty. Stanislav Maděra měl však jiné úmysly než ostatní členové skupiny: chtěl vybudovat odbojovou organizaci, která měla nějakým způsobem poškodit tehdejší komunistický režim v Československu.

Po příjezdu do Vidochova u Nové Paky dne 19. června 1949 a zajištění úkrytu u rolníka S. Hanuše Maděra kontaktoval svého přítele Jana Šmídu, se kterým se znal už od roku 1946. Tato jeho známost se však stala osudnou celé skupině a také lidem, kteří jí nějakým způsobem pomáhali. Šmída byl totiž už několik let spolupracovníkem vojenské kontrarozvědky a o schůzce s Maděrou informoval svého nadřízeného. Aby bylo možné odhalit další kontakty členů skupiny, nedošlo prozatím k jejich zatčení.

Šmída, který se stal vůdcem skupiny, byl v jejím rámci oslovován krycím jménem BARON. Všichni čtyři navrátilci měli v úmyslu spáchat atentát na ministerské-

ho předsedu Antonína Zápotockého – vzhledem k okolnostem byl však jejich záměr předem odsouzen k nezdaru. Atentát měl být proveden při návštěvě předsedy vlády u příležitosti znovuotevření železničního tunelu u Nové Paky. Skupina byla sice ozbrojena (její členové měli pistole), ale nepodařilo se jim zajistit si výbušninu. Maďera se s tímto plánem svěřil BARONOVÍ, který však akci rázně zavrhl. Dne 13. července 1949 informoval BARON členy skupiny, že jejich úkryt u rolníka Hanuše bude brzo prozrazen a že on obstará nové místo. Proto ten den odvedl celou skupinu do Jičína, kde byli o několik desítek minut později zadrženi příslušníky StB Hradec Králové.

Z výpovědi Starého je patrné, že stál za myšlenkou spáchat atentát na nějakého funkcionáře z Prahy. I když se domníval, že by mohl na znovuotevření železničního tunelu dorazit i samotný ministerský předseda, zjevně nedisponoval žádnými hodnověrnými informacemi o jeho účasti. Je tedy otázka, zda měl Antonín Zápotocký vůbec přijet. Odpověď nenajdeme ani v kronice Nové Paky, uložené ve Státním okresním archivu v Jičíně.¹⁸

[OF]

Zpracovali Ondřej Fišr [OF], Jiří Garncarz [JG], Radek Kozlík [RadK], Jan Kratochvíl [JK], Radim Krupica [RaK], Jiří Mikulka [JMik], Pavel Ptáčník [PP], Jaroslav Vaňous [JV].

18 Archiválie vztahující se k výše popsaným událostem jsou uloženy v těchto archivních souborech: ABS, f. Krajská správa SNB – správa StB Hradec Králové, B 5, inv. j. 140 a 141; sb. Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy, arch. č. V-315 HK; f. Inspekce ministra vnitra ČSSR, A 8, inv. j. 396.